

УДК: 378.1

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ЕКОНОМІСТІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

*Красовська Наталія Анатоліївна
м. Керч*

У роботі проаналізовано сучасний стан підготовки фахівців, зокрема в галузі економіки. Виявлено основні тенденції реформування української системи підготовки майбутніх економістів під впливом сучасних інтеграційних процесів.

Ключові слова: Європейська інтеграція, професійна мобільність майбутніх економістів, інноваційні методи навчання, Болонський процес, ринок праці, тренінгові технології.

Європейська інтеграція України супроводжується значними системними трансформаціями. Формування конкурентоздатної економіки, структурні й інноваційні перетворення виробництва неминуче відображаються й на структурі ринку праці, особливо на вимогах до професійної підготовки фахівців.

Стійка платформа теоретичних знань у вибраній спеціальності повинна доповнюватися вмінням адаптуватися в мінливих умовах функціонування господарюючих суб'єктів, що підвищує роль професійної підготовки, орієнтованої на оволодіння навичками ефективного вирішення нестандартних завдань.

На сьогодні Українська вища школа переживає складні часи, а реформи, що проводяться в освіті, поки не мають свого відображення на кінцевих результатах розвитку країни. Більшість фахівців з вищою освітою стикаються з тим, що професійна підготовка значною мірою не відповідає тенденціям розвитку сучасного суспільства. У нових умовах життя професійна мобільність фахівців грає вирішальну роль у підвищенні конкурентоспроможності економіки країни, що є особливо акту-

альною проблемою в підготовці фахівців у галузі економіки, які є відповідальними за своєчасність ухвалення обґрунтованих, економічно грамотних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень. У роботах відомих педагогів А. Дістервега, Я.А. Коменського, Й.Г. Песталоцці, К.Д. Ушинського, філософів М. Вебера, М.С. Кагана та ін. проаналізовані основні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців. У сучасних публікаціях В. Байденка, В. Беспалька, Е. Зеєра, Н. Розова, В. Сластеніна та ін. розглядаються змістовні характеристики професійної підготовки і проблеми вищої професійної освіти. Специфіці професійної праці присвячені дослідження О. Абдулліної, О. Карлової, Н. Кічук, З. Курлянд, Н. Ничкало, О. Оглобліної, А. Семенової, Р. Хмелюка, О. Цокура, Г. Щедровицького та ін.

У той же час, як доводить докладний аналіз наукових, психолого-педагогічних і методичних джерел, у аспекті професійної підготовки фахівців у галузі економічної освіти в сучасних умовах трансформації вищої школи зазначена проблема підготовки фахівців у галузі економіки, спроможних до відповідальності, своєчасності, обґрунтованості економічно грамотних управлінських рішень розглядається фрагментарно.

Метою статті є аналіз чинників, що визначають трансформаційні процеси вищої школи в умовах євроінтеграції, її обґрунтування проблем і шляхів їх подолання в змісті вищої економічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Економіка колишнього СРСР була економічним порядком, де матеріальні ресурси знаходилися в державній власності і розподілялися централізовано, що зобов'язувало діяти відповідно до планування. Відмінною рисою цього періоду була спеціалізована підготовка економістів у вищих навчальних закладах (ВНЗ), яка була зумовлена конкретною галуззю промисловості. Це позитивно позначалося на якості підготовки фахівців і формуванні високого рівня професійної компетенції, враховувало сферу майбутньої діяльності практично в кожній навчальній дисципліні.

Розвиток ринкових відносин в незалежній Україні за останні двадцять років зумовив реорганізацію процесу підготовки фахівців у галузі економіки, коли трансформація української економіки і встановлення європейських орієнтирів стають незмінним аргументом перебудови сучасного суспільства. Саме тому основою для вдосконалення системи вищої школи стали ринкові відносини, які вимагають швидкої реакції на зовнішні чинники, що змінюються, та потреби суспільства щодо впровадженні нових інноваційних технологій.

У історичному аспекті необхідність модернізації системи вищої освіти виникла наприкінці 90-х рр. минулого століття у зв'язку з тим, що вона перестала відповідати вимогам сучасного часу і втратила здатність розвиватися.

Зважаючи на чинники, які сприяють трансформації системи вищої освіти, необхідно враховувати той факт, що в даний час цей процес пов'язаний із цілим рядом проблем (рис. 1).

Рис. 1. Проблеми та чинники, що визначають можливість трансформації вищої школи

Проведений нами аналіз науково-методичних джерел і сучасного стану вищої економічної освіти дозволив установити:

- проблеми, які спричинили її реформування:
- нестабільний і суперечливий характер розвитку економіки країни,
- глибокі структурні диспропорції в економіці,
- зниження рівня життя населення країни,
- низький технологічний рівень української промисловості;
- основні фактори, що мають впливати на формування змісту вищої економічної освіти в умовах її трансформації:
- зростаючий попит на висококваліфікованих фахівців,

- усвідомлення важливості і необхідності освіти,
- досить високий престиж вищої освіти,
- глобалізація вищої освіти
- Глобальний рух до економіки, що ґрунтується на знаннях,
- глобальний рух до економіки, що ґрунтується на знаннях.

Таким чином, реструктуризація системи вищої освіти має базуватися на використанні внутрішніх резервів, посиленні вимог до сучасного фахівця, підвищенні норм якості, спрямованих на результативність освіти, а також на вивченні світового досвіду організації системи освіти, формуванні структури і змісту навчального процесу.

З іншого боку, важливу роль у реформуванні освіти відіграє створення загальноєвропейської системи вищої освіти, названою Зоною європейської вищої освіти, яка ґрунтується на загальних фундаментальних принципах її функціонування. Підписання Болонської декларації країнами-учасницями дозволило сформувати ключові позиції відносно створення єдиного Європейського освітнього і наукового простору (рис. 2).

Відкрита Зона європейської вищої освіти несе багато позитивних перспектив, що дозволять здолати перешкоди і розробити такі умови навчання, які розширять мобільність і забезпечуватиме тіснішу співпрацю України зі світовою спільнотою [1]. Інтеграційні процеси обумовлюють необхідність розширення мобільності в умовах виходу на міжнародний ринок як у аспекті реалізації трудової діяльності, так і в забезпеченні професійності фахівців.

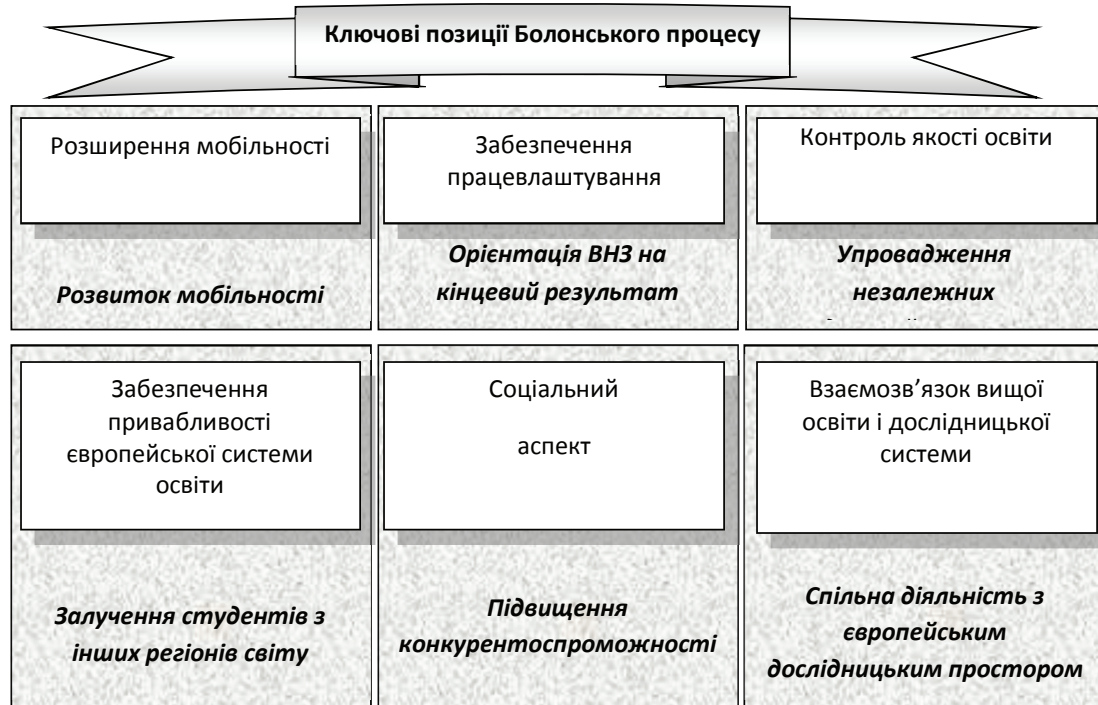

Рис. 2. Основні напрями реформування Болонського процесу

Ринок праці характеризується важкими конкурентними умовами, у зв'язку з чим випускник ВНЗ повинен мати не лише високий рівень кваліфікації. Сучасний фахівець-економіст має бути готовим до роботи в найрізноманітніших економічних структурах, творчо використовувати отримані знання у своїй діяльності, вміти вирішувати будь-які проблеми. Конкурентоспроможність випускника певною мірою залежить від якості отриманих сучасних економічних знань, рівня економічної культури, вміння мислити і діяти в категоріальній системі ринкової економіки.

Мета сучасної вищої школи – забезпечити за роки навчання формування великої бази теоретичних знань у галузі економіки, вміння постійно вчитися і засвоювати нові знання, самовдосконалюватись. Широкий економічний світогляд сприятиме професійному зростанню, дозволить оперативно адаптуватися до потреб сучасного ринку праці, що швидко змінюється. Головне завдання вищої школи полягає саме в створенні певних системних умов для формування професійної мобільності фахівців у галузі економіки. Між тим, сучасна система їхньої підготовки недостатньо дотримується принципу системного підходу.

Варто привернути увагу на те, що пострадянська система освіти відрізнялася високим рівнем фундаментальної теоретичної підготовки. Проте, європейські стандарти вищої освіти вимагають від сучасного випускника стійкого поєднання теоретичної підготовки і здатності практичної реалізації набутих професійних навичок. Болонська модель припускає внесення значних змін до навчального процесу, які дозволять активізувати навчально-пізнавальну діяльність студентів, розвинути навички самостійної роботи, навчити їх методиці самостійного придбання знань, виробити в них прагнення пошуку й оновлення знань. У сучасному освітньому процесі основний пріоритет від-

водиться самостійному пошуку знань, необхідності придбання студентами навичок індивідуального розв'язання поставлених завдань практичного характеру.

Навчання економічним дисциплінам відрізняється специфікою дидактичних засобів, які обираються викладачами. На даний час у якості основних засобів навчання в процесі професійної підготовки економістів використовуються підручники, навчальні і наочні посібники, збірники задач, тестові завдання, засоби для демонстрації наочності, технічні засоби навчання тощо. Проте, підготовка професійних кадрів у галузі економіки не є можливою без ефективної практичної підготовки.

Робота економіста пов'язана з постійним вирішенням виробничих питань, тому впровадження в навчальний процес аналізу конкретних економічних ситуацій є необхідною умовою, спрямованою на розв'язання проблеми активізації навчання і його зв'язок з практичною підприємницькою діяльністю [3]. На підставі вищесказаного можна стверджувати, що сучасна система підготовки економістів має бути пов'язана зі зміною в змісті освіти, доповненням традиційних освітніх процесів новими інноваційними методами. У сучасних умовах інноваційна діяльність є найважливішим інструментом підвищення якості і конкурентоспроможності. Тому педагогічна практика з метою підвищення ефективності засвоєння навчального матеріалу припускає використання в рамках інноваційних методів тренінгових технологій. Вони є імітаційним моделюванням реальних економічних ситуацій, що відбуваються у рамках економічної системи суспільства і дозволяє усебічно проаналізувати особливості функціонування економічної моделі. Результатом реалізації інноваційних методів за допомогою впровадження тренінгових технологій є розвиток практичних навичок, сприяючих формуванню професійного становлення майбутнього фахівця з економіки (рис. 3).

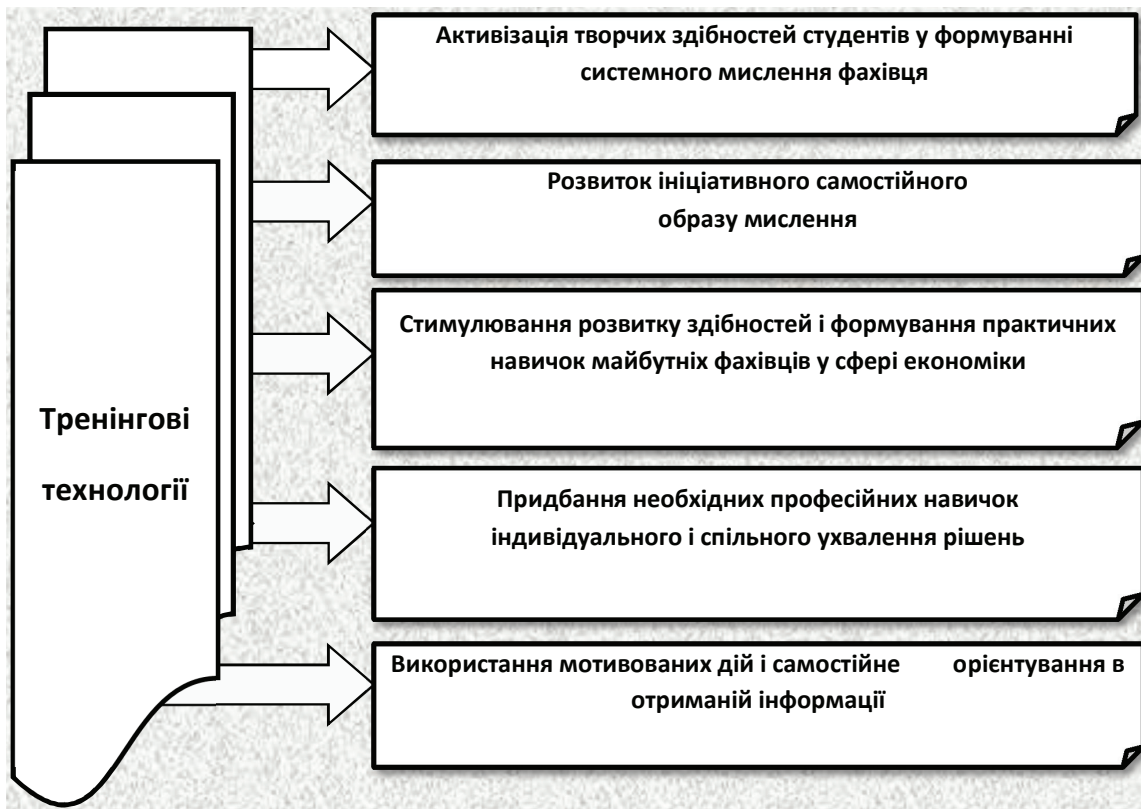

Рис. 3. Вплив тренінгових технологій на формування професійного становлення

Сучасні методи навчання економічним дисциплінам ґрунтуються на реалізації методичних прийомів і засобів навчання, економічних знань, що зважають на специфіку та вікові особливості студентів, які не мають практичний досвід у конкретній економічній сфері. Ця специфіка навчального процесу зумовлює використання як традиційних методів, так і впровадження новітніх методів.

Незаперечно, що традиційні методи навчання дають певний обсяг знань і сприяють пізнавальній активності. Вони, передусім, припускають у якості зразка надання студентам готових алгоритмів розв'язання різноманітних задач. Основна відмінність традиційних методів полягає в тому, щоб вивчити задане і відтворити його при контролі знань. За своєю спрямованістю та змістом цей метод носить переважно репродуктивний характер. При цьому пріоритетна роль при реалізації традиційних методів відводиться пам'яті, й у кращому випадку професійному розвитку студентів, їх навичок творчого мислення відводиться другорядна роль.

У рамках тренінгових програм можна створити найбільш оптимальні умови для навчання, взаємонавчання, самодослідження і самовдосконалення. Психолого-педагогічна особливість цього методу полягає в тому, що він є ігровою формою навчання, припускає умовний характер, дозволяє відволіктися від реальної ситуації. У процесі гри студенти одержують нові навички й уміння, необхідні і реальній професійній діяльності.

Впровадження тренінгових технологій у навчально-виховний процес припускає виявлення спеціальних потреб, формування професійних цілей і знаходження дієвих способів їх досягнення.

Викладачі економічних дисциплін за допомогою тренінгових технологій виявляють зони знань студентів, які необхідно коригувати, розвивати. Таким чином відбувається передача нового досвіду, знань, умінь і навичок, форм поведінки тощо. Тренінгові технології створюють відповідні умови навчання, що є ефективним методом формування високо конкурентоздатних фахівців в області економіки.

Грамотний економіст у сучасних умовах повинен відрізнятися глибокими теоретичними знаннями в галузі функціонування економічної системи, мати об'єктивне уявлення про сутність, структуру і тенденції розвитку економіки, володіти методологічним інструментарієм економічного аналізу господарських процесів як на макро-, так і на мікрорівнях, а також сучасними методами ухвалення рішень. Отже, інтенсифікація створення та впровадження в навчальний процес новітніх продуктів і технологій, здатних забезпечити навчання, виховання і розвиток конкурентоспроможності, мобільності випускників ВНЗ економічного профілю, їх вихід на світовий ринок, актуалізує та реалізує потребу в підготовці фахівців, здатних до самовдосконалення і самоорієнтації в складних умовах європейського співтовариства.

Таким чином, можна зробити наступні висновки.

Сучасні тенденції модернізації системи вищої освіти відображають вимоги інтеграції суспільства й усієї економічної системи з процесом підготовки фахівців у цій галузі.

Зважаючи на специфіку сучасного етапу економічного розвитку, потрібна висока професійна мобільність фахівців, завдяки чому стає можливою постійна перебудова напряму діяльності, що забезпечує здатність підприємств зберігати конкурентні позиції на сучасному ринку.

Одним з найбільш ефективних шляхів вирішення цієї задачі є доповнення традиційних методів навчання інноваційними, які включають розробку і впровадження тренінгових технологій, що припускають оволодіння стійким фундаментом теоретичних знань, формування готовності до новацій, розвиток здатності креативного мислення і творчих здібностей, сприяючих розв'язку найважливіших виробничих проблем.

Перспективою подальших досліджень є теоретичне обґрунтування механізму застосування інноваційних педагогічних технологій в навчальному процесі, у тому числі використання тренінгових технологій, що сприяють формуванню професійної мобільності фахівців, створенню умов для розвитку їх специфічних знань, умінь, уявлень, практичних навичок, необхідних для успішної роботи.

Література і джерела

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабін ; [за ред. В.Г. Кременя]. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Гретченко А.И. Болонский процесс: интеграция России в европейское и мировое образовательное пространство / А.И. Гретченко, А.А. Гретченко. – М. : КНОРУС, 2009. – 432 с.
3. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті: навч. посіб. / Г.О. Ковальчук. – [вид. 2-ге, доп.]. – К. : КНЕУ, 2003. – 298 с.
4. Подсолонко В.А. Опережающее управление развитием экономики. Монография (Сборник избранных статей) / В.А. Подсолонко. – Симферополь: КРП "Издательство "Крымучпедгиз", 2007. – 680 с.
5. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М.М. Фіцула. – [2-ге вид., доп.]. – К.: "Академвидав", 2010. – 456 с.

В работе проанализировано современное состояние подготовки специалистов, в частности в области экономики. Выявлены основные тенденции реформирования украинской системы подготовки будущих экономистов под воздействием современных интеграционных процессов.

Ключевые слова: Европейская интеграция, профессиональная мобильность будущих экономистов, инновационные методы обучения, Болонский процесс, рынок труда, тренинговые технологии.

The current state of specialists training in particular in the field of economics is analyzed in the article. The main trends of reform of the Ukrainian system of training of future economists under the influence of modern integration processes are identified.

Key words: European integration, occupational mobility of the future economists, innovative teaching methods, the Bologna process, the labor market, training technology.